

PAPER DETAILS

TITLE: Mesleki Açık Öğretim Lisesi Öğrencilerinin Örgün Eğitim Disinda Olma Nedenlerine Iliskin Görüşlerinin Degerlendirilmesi

AUTHORS: Yusuf SÖZER

PAGES: 493-507

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/786628>

Mesleki Açık Öğretim Lisesi Öğrencilerinin Örgün Eğitim Dışında Olma Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Yusuf SÖZER¹

¹ Dr., MEB Kültür Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, yusuf_sozer@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received: 27.10.2016

Kabul Tarihi/Accepted: 20.6.2017

e-Yayın/e-Printed: 4.7.2017

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.785>

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerinin örgün eğitim dışında olma nedenlerine ilişkin görüşlerini değerlendirmektir. Nitel olan bu çalışmanın verileri, Batman ili mesleki açık öğretim liselerinde öğrenim görmekte olan 145 öğrencinin yanıtladığı açık uçlu soru formları aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin örgün eğitimden ayrılma nedenleri; okul kaynaklı sebepleri arasında okulun uzak olması, okulun kötü olması; çevresel sebepleri arasında mecburiyet, arkadaş yönlendirmesi; kişisel sebepleri arasında başarısızlık ve ilgisizlik gerekçeleri ile karşılaşmıştır. Açık öğretim programına devam etme gerekçeleri arasında ise meslek sahibi olma, kolay olduğunu düşünme, kendini geliştirme ve gerçekleştirme, hem çalışıp hem okuyabilme, eğitimi tamamlama, kendine daha fazla zaman ayırabilme, evliken okuyabilme imkânları ön plâna çıkmıştır. Çalışmada mesleki açık öğretime devam etmenin, örgün eğitim sisteminin tıkanıklıkları için önemli bir alternatif oluşturduğu ancak niteliği ile ilgili sıkıntıların da süregelen bir sorun olduğu özellikle fırsat eşitsizliği mağduru öğrencilerin örgün eğitim bünyesinde eğitimlerine devam edebilmeleri yönündeki tedbirlerin geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Açık Lise, Açık Öğretim, Örgün, Formel Eğitim

Evaluation of Vocational Open High School Students' Opinions About The Reasons of Being Out of Formal Education

ABSTRACT

The purpose of this study is to evaluate the vocational open high school students' opinions about the reasons of being out of formal education. The data of this qualitative study, has been collected from 145 open vocational high school pupils in Batman province by open-ended question forms. By the analysis of the data, the reasons of being out of formal education are found as; school based reasons theme including far distance of the school and bad conditions of the school; environmental reasons theme including compulsory and friend orientation; personal reasons theme including failure and indifference. The reasons for attending to open vocational program are having a job, easier way of education, self development and self-actualizing, working and getting education at the same time, getting graduation, having more time for oneself, the opportunity to have education in marriage. The final result of this study is that the opportunity to attend to vocational open education is an important alternative for social and personal inequalities in terms of continuity of formal education, however the limitations about open education's quality is ongoing matter and measures should be improved for keeping the students in formal education particularly who suffer from the inequality of opportunity.

Keywords: Vocational Open Education, Open Education, Formal, Formal Education

1. GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin dayandırıldığı başlıca ilkelerden biri eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Bu ilke, eğitimsel kaynaklara ulaşabilme ya da onlardan yararlanma eşitliğini ifade eder (Tezcan, 1997:94). Ülkemiz örgün eğitim yapılanması içinde öğrenciler yaş gruplarına dayalı olarak ilkököl, ortaokul ve lise öğretiminden devlet okullarında ücretsiz yararlanma hakkına sahiptirler. Örgün eğitim, kişilerin havata

yaşamaktadırlar. Bu durumdaki öğrencilere yönelik Ülkemizde bazı ilave tedbirler söz konusudur. Parasız yatılı okullar, burs olanakları, öğretmen okulları, meslek liseleri gibi okullar bu yönde belli ölçüde çözümler sağlamaktadır. Böylece yeterli olmasa da alt sosyal sınıftaki ailelerden gelen öğrenciler için eğitim yoluyla statü kazanma olanağı sağlanmaktadır (Erden, 2001:97). Bu tedbirler aynı zamanda bu öğrencilerin örgün eğitim sistemi içinde kalmalarını destekler. Ancak yine de örgün eğitim bünyesinde bulunan öğrencilerin bir bölümü çeşitli nedenlerle örgün eğitim dışına çıkmaktadır.

Bir milletin çocukları, onun gelecekteki emekçileri, yurttaşları ve liderleridir. Bu açıdan bakıldığında, eğitimde hiçbir ferden kaybedilmemesi gerekmektedir. Bu yüzden, eğitim ve eğitilmiş insan kaynağını, en verimli şekilde kullanmak için, okul terk konusu üzerinde dikkatle durulmalıdır. Okul terk oranları ortaöğretim düzeyinde incelendiğinde, mesleki eğitim kurumlarında okul terkinin daha fazla yaşandığı gözlenmektedir. Bu konuda, okul terk izleme sistemi gibi bir program olmadığı için net istatistiksel veriler elde edilememiştir. Ancak Eğitim Reformu Girişimi'nin 2010 yılı Eğitim İzleme Raporuna göre mesleki ve teknik liselerdeki okul terk oranının %9,4 olduğu ve ortaöğretim okul türlerine göre okul terk oranının en yüksek olduğu lise türlerinin mesleki ve teknik liseler olduğu değerlendirilmektedir (Taş vd., 2013:1552-1553).

Ülkemizde genç nüfus yoğunluğunun işlevsel bir biçimde yönlendirilmesinde meslek liselerinin lokomotif bir rol üstlenmesine daha fazla ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu yolla öğrenciler, örgün eğitim çatısı altında kalarak bir meslek alanında uzmanlaşma imkânı elde edebilmelidirler. Ne var ki, fırsat eşitsizliği mağduru bazı genç bireyler meslek liseleri seçeneğinin de dışına çıkarak örgün eğitim sistemi dışında kalmaktadırlar. Örgün eğitim sistemi dışına çıkan bireyler için zaman ve mekân yönünden nispeten daha esnek olan açık öğretim sistemi bir alternatif olarak oluşturulmuştur. Bu bağlamda, açık öğretim sistemi bünyesinde hem bir meslek kazandırmayı amaçlayan hem de fırsat eşitsizliği mağduru bireyler için daha esnek imkânlar sunan mesleki açık öğretim liseleri kurulmuştur.

2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında ortaöğretimde yer alan öğrencilerin örgün ve açık eğitim sisteminde bulunma durumları ile Mesleki ve Teknik Örgün Liseleri ve Mesleki Açık Öğretim Liselerinde bulunma durumlarına ilişkin dağılımları sırasıyla Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulmuştur (Milli Eğitim İstatistikleri, 2016).

Tablo 1. 2015-2016 eğitim-öğretim yılı ortaöğretim öğrencilerinin örgün ve açık eğitim sisteminde bulunma durumlarına göre dağılımları

Ortaöğretim Öğrencileri	N	Yüzde
Örgün Ortaöğretim	4.271.508	%73,55
Açık Ortaöğretim	1.536.135	%26,45
Toplam	5.807.643	%100

Tablo 1'de görüldüğü gibi, 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılı verilerine göre ortaöğretimde 5.807.643 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 4.271.508'i örgün eğitim, 1.536.135'i ise açık eğitim sisteminde yer almaktadır. Ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamında bulunmasına rağmen öğrencilerin %26,45'inin açıköğretim yoluyla ortaöğretim öğrenimini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 2. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında mesleki ortaöğretimde yer alan öğrencilerin mesleki örgün ve mesleki açık ortaöğretimde bulunma durumlarına göre dağılımları

Mesleki Ortaöğretim Öğrencileri	N	Yüzde
Mesleki Örgün Ortaöğretim	1.754.539	%89,68
Mesleki Açık Ortaöğretim	201.808	%10,32
Toplam	1.956.347	%100

Tablo 2'de görüldüğü gibi, 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılı verilerine göre Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı mesleki örgün ortaöğretim kurumlarında 1.754.539 öğrenci bulunmaktayken mesleki açık öğretim kurumlarına devam eden öğrenci sayısı ise 201.808'dir. Mesleki ortaöğretim öğrencilerinin %10,32'sinin mesleki açık öğretim liselerinde öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Bu veriler çerçevesinde, gerek genel ve gerek mesleki ortaöğretimde zorunlu eğitim çağında bulunan gençlerin belli bir bölümünün

öğrencilerin akademik yönden nispeten başarısız oldukları değerlendirilirse bu öğrencilerin akademik başarıya odaklı pek çok burs olanağından uzak kaldıkları ortaya çıkar. Bu durum, meslek liselerinde öğrenim gören alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin bir bölümünün, eğitim giderleri yüzünden örgün eğitim sistemi dışına çıkmalarına yol açabilmektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler için mesleki öğretim bünyesinde kalmalarına imkân verecek önemli bir uygulama döner sermaye uygulamasıdır. Bu uygulama MEB Döner Sermaye İşletmeleri Çalışma Yönergesi ile düzenlenmiştir ve bu yönerge kapsamında meslek lisesi öğrencileri bir yandan üretime teşvik edilirken öte yandan üretimi teşvik primi olarak dağıtılan kârdan yararlanabilmektedir (URL-2). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler için bir kaynak anlmına gelen bu uygulamadan 2015 MEB Döner Sermaye İşletmeleri verilerine göre, mesleki örgün liselerin yalnızca %24,6'sı yararlanmaktadır. Döner sermaye uygulamasının mesleki liselere yaygınlaşmasının özellikle düşük sosyo-ekonomik çevreden gelen öğrencilerin örgün eğitim çatısı altında eğitim hayatlarını sürdürmelerine olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir.

Mesleki eğitime yönelen bireylerin eğitim giderleri sorununa değinen Wieringen ve Attwell (1999:7), önceki eğitim sürecinde başarılı olamamış kişiler için daha esnek ve daha az maliyetli bir yaşam boyu mesleki öğrenme olanağı sağlanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Ülkemizde bu tespitle uyumlu olarak hem örgün eğitim içerisindeyken süreç dışına çıkan hem de zorunlu öğrenim çağı sonrasında alternatif bir meslek edinmek isteyen bireylerin mesleki eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olarak mesleki açık öğretim kurumları bulunmaktadır. Bu kurumlar kapsamında mesleki açık öğretim liseleri önemli bir yer tutmaktadır.

Mesleki açık öğretim liseleri, zorunlu lise çağında bulunan gençlerden örgün öğretim bünyesinde olup lise öğrenimi sırasında iki yıl başarısız olmaları halinde veya lise öğrenimi görmemiş/tamamlayamamış bireylerin zorunlu okul çağı (18 yaşından sonra) sonrasında gerek meslek öğrenme gerekse de lise öğrenimini tamamlama imkânı veren genellikle örgün öğretim binalarını kullanarak hafta sonu öğretim yapan ortaöğretim kurumlarıdır. Mesleki açık öğretim liselerinin amaçları, gelişmiş kitle iletişim araçları ve yeni teknolojileri kullanarak; (a) ilköğretimi tamamlayan ancak orta öğretime devam etmeyenler ile orta öğretimden ayrılan, mezun olan ve yükseköğretimden ayrılan veya mezun olanlara farklı alanlarda öğrenim görme fırsatı vererek eğitim öğretim imkânı sağlamak, (b) orta öğretim düzeyinde fırsat ve imkân eşitliğine, toplumun kültür düzeyinin yükseltilmesine ve güçlendirilmesine katkı sağlamak, (c) öğrencileri hayata ve yükseköğretime hazırlamaktır. Mesleki açık öğretim liselerinin bazı temel özellikleri şunlardır: Program ve materyaller; bilişim teknolojileri, doküman ve bunlarla ilgili diğer araçlarla desteklenir. Eğitim öğretim çalışmalarında dönem bütünlüğü esastır. Ölçme ve değerlendirme, ders geçme ve kredi esaslarına göre yapılır. Öğrencilerin istemesi ve fizikî mekânın sağlanması durumunda, bazı derslerin kurs niteliğinde yüz yüze öğretiminin yapılması sağlanır. Derslerin sınavları merkezî sistemle yapılır. Öğrenci kayıtlarında yaş sınırı yoktur, öğrenim süresi sınırsızdır. Lisede, örgün genel orta öğretim programları uygulanır (URL-3).

Mesleki açık öğretim liseleri, zorunlu okul çağı sırasında veya sonrasında çeşitli nedenlerle örgün lise eğitimine devam edememiş öğrencilerin öğrenim hayatlarını sürdürmelerine imkân vermektedir. Ancak örgün sistemde eğitim öğretmen aracılığıyla gerçekleştirilirken açık öğretimde öğrenmeler daha çok öğrencilerin kendi kişisel gayretlerine kalmaktadır. Halbuki örgün eğitim sistemi dışına çıkmış olan bireylerin, rehberliğe ve etkileşime daha çok ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Buna rağmen açık lise programı çerçevesinde yüz yüze eğitim olanağı oldukça sınırlıdır. Mesleki açık liselerde mesleki derslerin yüz yüze gerçekleştirilmesi yönünde tedbirler alınmakta, kültür dersleri ise öğretmensiz olarak öğrencinin kişisel gayretine kalmaktadır. Gerek üniversite ve gerekse personel alım sınavlarında kültür derslerinin ağırlığı dikkate alınırsa fırsat eşitsizliği nedeniyle örgün eğitim sisteminden kopan öğrencilerin sorunlarının sürgit devam ettiği söylenebilir.

yönündeki tedbirleri eşitsizlikleri kalıcı bir biçimde giderememekte ve sorunu kimi zaman daha karmaşık bir hale getirebilmektedir (David ve Reid, 2007:85). Bu sorun karşısında sosyal devlet, bir yandan eşitsizlikleri gidermeye dönük olanaklar sağlamaya öte yandan bireylerin hızla değişmekte olan toplum koşullarına uyum sağlayabilecek biçimde nasıl yetiştirilebileceğine odaklanmalıdır. Bu bağlamda, mesleki eğitim çok önemli bir potansiyel çözüm alanı olarak değerlendirilebilir.

Mesleki eğitimin sosyal ve ekonomik hayat içindeki önemi dünya genelinde artmaktadır. Mesleki yeterlilikler, bireyleri, işverenleri ve hükümetleri, alt ve üst sosyal sınıflardaki tüm insanları etkilemektedir. Bu çerçevede mesleki eğitim, bireylerin tüm hayatına yayılmaya başlamış ve sürekli bir öğrenme alanı haline gelmiştir. İş ve ekonomi dünyasındaki hızlı değişim, mesleki eğitimde de hızlı bir değişimi gerektirmektedir (Moran ve Rumble, 2004:5). Özellikle mesleki eğitim bakımından eğitim programlarında temele alınan eğitim felsefelerinin bu hızlı değişimi destekleyebilecek özellikte olmasının çok önemli hale geldiği söylenebilir.

Ülkemiz eğitim programlarında, yönetmeliklerde daha çağdaş bir felsefe olarak ilerlemecilik felsefesini temele alan metinler yer alsa da uygulamada genellikle daimicilik ve esasicilik varlığını göstermiştir (Sönmez, 2002:138). İlerlemecilik okulu geleceğe hazırlık yeri olarak değil gerçek deneyimin merkezi ve yaşamın kendisi olarak görür. Oysa daimiciliğe göre, okul hayata hazırlık yeridir. Benzer biçimde esasicilik anlayışında da gerçek deneyimlerin yerine konu alanlarının bireylere özümsetilmesi temele alınır bu da yine okulu “hayatı öteleyen” bir hazırlık sürecine dönüştürür. Bu ayrımın mesleki eğitime, ilerlemecilik anlayışında okulun döner sermaye faaliyetlerinde olduğu gibi gerçek iş üretilen bir yer haline gelmesi ve öğrenci açısından işi icra ederken mesleği öğrenmesi şeklinde, daimicilik ve esasicilik anlayışında ise okulun gelecekte iş icra etmek için provalar gerçekleştirilen bir yer olması biçiminde yansıdığı söylenebilir. İş dünyasında çok hızlı değişimlerin yaşandığı günümüzde mesleki eğitimin geleceğe hazırlayıcılık anlayışıyla hareket etmesi etkili sonuçlar vermeyebilir. Çünkü bugünün ihtiyaçları ile geleceğin ihtiyaçları önemli ölçüde farklılaşabilmektedir. Bu nedenle mesleki eğitimde, bireyin değişimlere-yeniliklere uyum kapasitelerinin gelişmesine odaklanılmalıdır. Bunun için bireylerin gerçek yaşam koşullarında işi icra ederek mesleği öğrenmelerine, gerçek uygulamalar yapmalarına daha fazla imkân verilebilir ve böylece iş dünyasının durumsallıklarına karşı daha etkin bir uyum kapasitesi geliştirmeleri sağlanabilir.

Dünyada mesleki eğitimde temele alınan eğitim felsefesinin izlerini taşıyan üç farklı sistem ortaya çıkmıştır. Bunlar; okul-işyeri temeline dayalı eğitim uygulayanlar, sadece okula dayalı eğitim uygulayanlar ve her iki anlayışı da benimseyen ama sürekli arayış içerisinde olan sistemlerdir (Binici ve Arı, 2004:384). Bunlardan ilki ilerlemecilik, ikincisi ise daimicilik ve esasicilik ile uyumludur. Sonuncusu ise tüm bunların girift bir hal almasıdır. Türkiye’de de yukarıda belirtilen her iki anlayış da benimsenmiştir. Ülkemizde sadece okula dayalı eğitim uygulamaları ağırlıkta olmakla birlikte okul-işyeri birlikteliğini benimseyen uygulamalar da söz konusudur.

Mesleki eğitimde döner sermaye uygulaması, öğrencilerin hem mesleki öğrenimlerinin sürdürüldüğü hem de meslek alanlarına yönelik olarak gerçek iş deneyimleri kazanabildikleri bir faaliyettir. Ülkemizde döner sermaye olanaklarını kullanarak mesleki eğitimle gerçek iş üretme süreçlerini eş zamanlı olarak yürüten mesleki ve teknik liseler bulunmakla birlikte çoğunlukla mesleki liseler döner sermaye faaliyetlerine yönelmeksizin çevresel mesleki öğretim uygulamalarını zorunlu staj faaliyetleri ile sınırlayan bir mesleki prova süreci ile yetinmektedir. 2015 yılı verilerine göre Ülkemizdeki 3292 mesleki ve teknik Liseden 801’i döner sermaye yoluyla iş üretmekte ve kazanç elde etmektedir. Bu kapsamda mesleki ve teknik liselerin % 24,3’ ünün döner sermaye faaliyeti yürüttüğü buna karşılık % 75,7’ sinin bu uygulamadan yararlanmadığı anlaşılmaktadır (MEB Döner Sermaye İşletmeleri, 2015).

araştırmalarda ise okul terkine ilişkin iki ya da daha çok olumsuz nedenin değişik birleşimlerini dikkate alma anlayışı hakimdir (Taylı, 2008:93). Okulu bırakma eğiliminin, nedenleri hakkında yapılan araştırmalar, okulu terk etme davranışının genel olarak eğitim sistemi ve okul koşullarının yanı sıra, sosyo-kültürel ve ekonomik koşullardan kaynaklandığına işaret etmektedir. Bununla birlikte okulu bırakma eğilimi ile ilişkili değişkenlerin her biri aynı derecede öneme ve etkiye sahip değildir (Şimşek, 2011:29). Dolayısıyla okulu bırakma nedenlerinin farklı unsurların birleşimine dayalı bir çeşitlilik arz ettiği söylenebilir. Örgün eğitim çağı dışına çıkan öğrenciler için yaşam boyu eğitim olanakları söz konusu olsa da örgün eğitim sistemindeki kadar verimli bir öğrenim sürecinin sağlanması oldukça güçtür.

Eğitim sistemi içinde ana yapılanmanın örgün eğitim olduğu dikkate alındığında mesleki eğitimde de öğrencilerin temel olarak bu eğitimi mesleki örgün eğitim yoluyla edinmeleri beklenir. Mesleki eğitim sürecinde örgün eğitim yerine mesleki açık ortaöğretim kurumlarına yönelen bireylerin koşullarının irdelenmesi mesleki örgün eğitim sisteminin tıkanıklıkları ve nitelikli işgücü kaybına yol açan sorunlarla nasıl daha etkin bir mücadele yapılabileceği konusunda önemli fikirler verebilir. Alanyazında mesleki eğitimle ilgili araştırmaların çoğunlukla örgün mesleki sistemi incelediği, mesleki açıköğretimle ilgili çalışmaların ise nispeten az olduğu görülmüştür. Ayrıca, mesleki açıkortaöğretime yönelmenin gerekçelerini inceleyen bir çalışma ile karşılaşmamıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin örgün eğitim dışına çıkarak mesleki açık liselere yönelme nedenlerinin incelenmesinin alanyazına katkı sağlayacağı değerlendirilmiş ve bu çalışmanın problem alanını oluşturmuştur.

Amaç

Bu çalışmada mesleki açık öğretim öğrencilerinin görüşlerine göre, örgün eğitim dışında olma nedenlerini, mesleki açık öğretim lisesinde öğrenim görmeye hangi gerekçelerle motive olduklarını, açık öğretimin örgün eğitime göre ne gibi avantajları veya dezavantajları olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, mesleki ortaöğretimde öğrencilerin öğrenimlerini sürdürmelerine yönelik olarak onlara mesleki açık öğretim yoluyla sağlanan olanaklar ile mesleki örgün eğitimin bu konudaki sınırlılıkları hakkında çıkarımlar yapılmak istenmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır.

Mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerinin görüşlerine göre;

1. Mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerinin örgün eğitimden ayrılma nedenleri nelerdir?
2. Mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerini bu kurumda öğrenim görmeye motive eden unsurlar nelerdir?
3. Açık öğretimin örgün eğitime göre avantajları nelerdir?
4. Açık öğretimin örgün eğitime göre dezavantajları nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın metodu, çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin analizi kısımlarına yer verilmiştir.

2.1. Çalışmanın Metodu

Bu çalışma, fenomenolojik (olgubilimsel) desenle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, mesleki açık lise öğrencilerinin örgün eğitimden ayrılma gerekçeleri hakkında ayrıntılı bulgulara, açık ve yeterli bir kavrayışa ulaşmak istendiğinden olgubilimsel desen tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Nitel çalışma sonuçları kimi zaman belirli bir evren yerine kuramsal önermelere genellenebilir. Bu tür çalışmalarda amaç, bir evrene “istatistiksel genellemeler” yapmak yerine “analitik genellemeler” yapmak, yani

il merkezinde bulunan tüm mesleki açık öğretim liselerinden birer sınıf seçilmiştir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin okullara göre dağılımı Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Batman il merkezinde örnekleme alınan öğrencilerin okullara göre dağılımı

Okullar	Öğrenci Sayıları (N)
Piri Reis Ticaret Meslek Lisesi	21
Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	29
İbn-i Sina Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	23
Kültür Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	33
Endüstri Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	39
Toplam	145

Bu çalışmanın verilerinin toplanması amacıyla, 151 mesleki açık öğretim lisesi öğrencisine açık uçlu soru formları dağıtılmıştır. Bu formlardan 6 tanesi özensiz yanıtlandığı/yanıtsız bırakıldığı için iptal edilmiştir. Geriye dönen formların 145'i geçerli bulunmuş ve Tablo 3'te dağılımı okullarına göre dağılımı sunulmuştur.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada araştırmacı tarafından çalışmanın amacına yönelik olarak 4 açık uçlu soru içeren bir soru formu hazırlanmıştır. Bu süreçte alanyazın incelenmiş ve çalışmanın amacı doğrultusunda aday sorular üretilerek bir açık uçlu soru havuzu oluşturulmuştur. Araştırma probleminin psikolojik ve sosyolojik yönlerinin önemi dikkate alınarak aday sorular Batman Üniversitesi Sosyoloji ve Psikoloji bilim dalları uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Aday sorular, yapılan değerlendirmeler ışığında araştırmanın amacına uygun olacak biçimde dört açık uçlu soruya indirgenmiştir. Soru formundaki her bir soru bu çalışmanın belirli bir alt amacına yönelik verileri sağlayacak biçimde hazırlanmıştır. Dolayısıyla çalışmadaki dört alt amaç için veri toplamaya yönelik dört açık uçlu soru hazırlanmıştır.

Soru formları, Tablo 3'te dağılımı sunulan 5 ayrı mesleki ve teknik anadolu lisesinde mesleki açıköğretim lisesi programına kayıtlı olarak öğrenimlerini sürdüren 151 öğrenciye “yüzyüze eğitim” aldıkları günlerde dağıtılmıştır. Öğrencilerin konu ile ilgili görüş ve düşüncelerini daha geniş bir zaman içerisinde yanıtlamalarına imkân vermek böylece zaman darlığından ötürü unutma, heyecan gibi nedenlerle ortaya çıkabilecek veri kaybı riskini azaltmak ve öte yandan daha çok sayıda öğrenciden veri toplayabilmek amacıyla görüşme yöntemi yerine öğrencilerden cevaplarını soruların altındaki boşluklara açıklayıcı biçimde yazmaları istenmiş ve formlar birgün sonra toplanmıştır. Soru formunda her sorunun altında yeterince boşluk bırakılmasına özen gösterilmiştir. Bu yolla 151 formun tümü öğrenciler tarafından yazılı olarak cevaplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Veri toplama aracıda bulunan 4 açık uçlu sorunun her biri ayrı ayrı içerik analizine tabi tutulmuştur. Sorulara verilen yanıtlar okunarak kodlar oluşturulmuş, kodların gözlenme sıklıkları belirlenerek de temalar oluşturulmuştur. Çalışmada gerçekleştirilen kodlamaların güvenilirliğinin sağlanması amacıyla kodlayıcı güvenilirliği yöntemi kullanılmıştır. Kodlayıcı güvenilirliği için sorulara ilişkin cevap metinleri çalışmayı gerçekleştiren araştırmacı ve yardımcı bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmış ve kodlamaların uyumu incelenmiştir. Bu incelemede kodlayıcı güvenilirliği için aşağıda verilen uzlaşma yüzdesi bağıntısı kullanılmıştır (Krippendorff, 2011: 1):

$$\text{Kodlayıcı Güvenirliği} = (\text{Kodlayıcılar arasında uzlaşılan kod sayısı}) / (\text{Tüm Kod Sayısı})$$

Bağıntı-1

Bu çalışmada kodlayıcı güvenilirliği 0,89 bulunmuştur. Bu sonuca göre, yapılan kodlamaların tutarlı olduğuna karar verilmiştir. Ardından görüş ayrılığı olan kodlar üzerine ikinci kodlayıcı ile tartışılarak uzlaşılmış ve uygun görülen temalar altına yerleştirilmiştir. Oluşturulan temalar aracılığıyla araştırmanın alt amaçları

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt amaçlarına yönelik toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular sunulmuştur.

3.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı, “Mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerinin örgün eğitimden ayrılma nedenleri nelerdir?” biçimindeydi. Bu alt amaca ilişkin olarak “Okul Kaynaklı Sebepler”, “Kişisel Sebepler”, “Çevresel-Toplumsal Sebepler”, “Diğer Sebepler” temaları oluşturulmuştur.

“Okul Kaynaklı Sebepler” temasına ilişkin öğrenci görüşlerini gösteren kodlar ve frekanslar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Okul kaynaklı sebepler

Kodlar	Frekans (f)
Okulun uzak olması	5
Okulun kötü olması	4
Eğitim sisteminin kötü işleyişi	1
Okulda başörtüsünün yasak olması	1
Toplam	11

Tablo 4’te görüldüğü gibi, örgün eğitimden ayrılmanın gerekçeleri arasında okul kaynaklı sebeplere toplam 11 öğrencinin ifadesinde rastlanmıştır. Bunlardan 5’i okulun uzak olması, 4’ü okulun kötü olması, 1’i eğitim sisteminin kötü işleyişi ve 1’i de başörtüsünün yasak olması sebebiyle örgün eğitimden ayrılarak mesleki açık öğretim lisesine yöneldiğini ifade etmiştir.

“Kişisel Sebepler” temasına ilişkin kodlar ve frekanslar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Kişisel sebepler

Kodlar	Frekans (f)
Başarısız olma	27
İlgisizlik	11
Özel sebepler	8
Okulu sevmeme	5
Devamsızlık	3
Ergenlik dönemi	3
Hedefsizlik	2
Hastalık	2
Psikolojik nedenler	1
Sorumsuzluk	1
Okuldan atılma	1
Toplam	64

Tablo 5’te görüldüğü gibi, toplam 64 öğrencinin ifadesinde örgün eğitimden ayrılma gerekçesi olarak kişisel kaynaklı sebepler ileri sürülmüştür. Bunlardan 27’si başarısız olma, 11’i ilgisizlik, 8’i özel sebepler, 5’i okulu sevmeme, 3’ü devamsızlık, 3’ü ergenlik dönemi, 2’si hedefsizlik, 2’si hastalık, 1’i psikolojik nedenler, 1’i sorumsuzluk, 1’i de okuldan atılma sebebiyle örgün eğitimden ayrılarak mesleki açık öğretim lisesine yöneldiğini ifade etmiştir.

“Çevresel-Toplumsal Sebepler” temasına ilişkin kodlar ve frekanslar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Çevresel-toplumsal sebepler

Kodlar	Frekans (f)
Aile içi sebep	37
Arkadaş çevresi	11
Şartların uygun olmaması	11
İşte çalışma	4
Şehirden ayrılma	4
Köyde yaşanıldığı için	3
Akraba baskısı	2
...	...

evlilik, 1'i teknoloji yetersizliği, sebebiyle örgün eğitimden ayrılarak mesleki açık öğretim lisesine yöneldiğini ifade etmiştir.

Tablo 7: Diğer sebepler

Kodlar	Frekans (f)
2 yıl sınavsız geçiş hakkı olduğu	1
Avantajlı olduğu düşünüldüğü için	1
Toplam	2

Tablo 7'de görüldüğü gibi, iki öğrenciden biri 2 yıl sınavsız geçiş hakkı olduğu için diğeri ise avantajlı olduğunu düşündüğü için örgün eğitimden ayrılarak mesleki açık öğretim lisesine yöneldiğini ifade etmiştir. Aşağıda bazı mesleki açık lise öğrencilerinin örgün eğitimden kopma nedenlerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Ö-1: “Ben de bir meslek sahibi olmak istediğim için.” ifadesi dikkat çekicidir. Örgün eğitim dışına çıkma nedeni olarak bir meslek sahibi olmak istediğim için yanıtının verilmesi, mesleki örgün sistemin tıkanıklığını ortaya koyan bir ipucu olabilir. Mesleki örgün eğitim kurumlarının temel olarak öğrencilere meslek kazandırmayı amaçlamasına rağmen bunun mesleki açık öğretim alternatifine yönelmek bireyin bu esnada karşılanamayan ihtiyaçları olduğunu gösteriyor olabilir.

Aşağıda sunulan bazı öğrenci ifadeleri ise örgün eğitimden kopma nedenlerini ortaya koyan fırsat eşitsizliklerini yansıtmaktadır.

Ö-5: “Kalabalık aile olduğumuzdan liseye devam edemedim.” çok kardeşli kalabalık aileler öğrencinin örgün eğitime devamını engelleyebilmektedir.

Ö-22: “Bu şans çok iyi oldu okuyabileceğiz.” ifadesiyle örgün eğitim koşulları kapsamında okuyamayan bir öğrencinin açık öğretim yoluyla okuma şansı bulduğunu ifade etmektedir.

Ö-31: “Anneannem felç geçirdiği için okulu bırakmak zorunda kaldım.”

Ö-54: “Örnek: Kızların okutulmaması.” ifadesi hâlihazırda ve yakın geçmişte kız çocukların örgün eğitim çağında okumaları önündeki engellerin bölgede sosyolojik bir sorun olmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Ö-91: “Sistem böyle devam ettikçe nice gençler açık öğretime yönelmeye devam edecek.”

Öğrenci ifadeleri, öğrencilerin ailevi, çevresel-toplumsal, sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle örgün eğitimden kopma gerekçelerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, mesleki örgün eğitim bünyesinde öğrencilerin sorunlarını karşılayabilecek kapsamlı çözümlere ihtiyaç olduğu söylenebilir.

3.2.İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacı, “Mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerini bu kurumda öğrenim görmeye motive eden unsurlar nelerdir?” biçimindeydi. Bu alt amaca ilişkin olarak “Kişisel Sebepler”, “Çevresel Sebepler” ve “Diğer Sebepler” olmak üzere 3 tema oluşturulmuş ve her tema altındaki frekanslar sırasıyla Tablo 8, Tablo 9 ve Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 8. Kişisel sebepler

Kodlar	Frekans (f)
Meslek sahibi olma isteği	20
Kolay olduğunu düşündüğü için	16
Sevdiği mesleği okuması	9
Pişmanlık	9
Kendini geliştirme ve gerçekleştirme	9
Hayallerini gerçekleştirme	9
Üniversiteye gitme isteği	7
Kendi ayaklarının üzerinde durma	7
Diploma alma isteği	7
Okuma isteği	7
Avantajlı olduğu düşünüldüğü için	5
Hedef	4
Toplum içinde saygı görmek	3
Rahatlık	3
Mutlu olmak	3
İkinci meslek için	2
Evden çıkma isteği	2
...	2

Tablo 8’de görüldüğü gibi, toplam 131 öğrencinin ifadesinde açık öğretim lisesinde öğrenim görmeye motive eden unsurlar olarak kişisel gerekçelerle karşılaşılmıştır. Bunlardan 20’si meslek sahibi olma isteği, 16’sı kolay olduğunu düşünme, 9’u sevdiği mesleği öğrenme, 9’u pişmanlık duygusu, 9’u kendini geliştirme ve gerçekleştirme, 9’u hayallerini gerçekleştirme, 7’si üniversiteye gitme isteği, 7’si kendi ayaklarının üzerinde durma, 7’si diploma alma, 7’si okuma isteği, 5’i avantajlı bulma, 3’ü toplum içinde saygı görme, 3’ü rahatlık, 2’si ikinci bir meslek edinme, 2’si sosyal aktiviteye zaman kalması, 1’i vasiyeti yerine getirme, 1’i özgüvenli olma, 1’i inat, 1’i okuldan atılma gibi sebeplerle örgün eğitimden ayrılarak mesleki açık öğretim lisesine yöneldiğini ifade etmiştir. Kişisel sebeplerin çok çeşitlenmiş olması mesleki açık öğretim sistemi bakımından sevindiricidir. Bu durum, mesleki açık ortaöğretimin pek çok kişisel ihtiyaca cevap verebilen esnek bir kurumsal yapıya sahip olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Öğrencileri mesleki açık lise öğrencisi olmaya motive eden çevresel sebepler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Çevresel sebepler

Kodlar	Frekans (f)
Ailenin isteği	8
Mecburiyet	8
Arkadaş çevresi	6
Aileye destek olma	4
Okul ortamı	3
Hayatın zorlukları	2
Toplam	31

Tablo 9’da görüldüğü gibi, toplam 31 öğrencinin ifadesinde mesleki açık liseye yönelmeye motive eden çevresel sebeplerle karşılaşılmıştır. Bunlardan 8’inde ailenin isteği, 8’inde mecburiyet, 6’sında arkadaş çevresi, 4’ünde aileye destek olma, 3’ü okul ortamı, 2’sinde de hayatın zorlukları mesleki açık lise öğrencisi olmanın çevresel motivasyon kaynakları olarak ifade edilmiştir.

Tablo 10: Diğer sebepler

Kodlar	Frekans (f)
Sınavsız geçiş hakkının olması	5
Toplam	5

Tablo 10’da görüldüğü gibi, diğer sebepler çerçevesinde 5 öğrenci sınavsız geçiş hakkının olmasını mesleki açık öğretim lisesine yönelmenin motivasyon kaynağı olarak ifade etmiştir. Mesleki açık lisede öğrenim görmeye motive eden unsurlara ilişkin bazı öğrenci görüşleri şöyledir.

Ö-25: “Gelecekteki çocuklarıma daha faydalı bir anne olmak.”

Ö-42: “Okumayarak bir yere varmayacağımı düşündüğüm için.”

Ö-43: “Okulumu okuduğum zaman ilerde güzel bir geleceğim olacağını düşündüm. Zararın neresinden dönersen kardır.”

Ö-45: “Önemli olan şey çalışan insan bir yere varır.”

Ö-66: “Bir baltaya sap olabilmek.”

Ö-113: “Hayatımda yaptığım bu büyük hatayı (okulu bırakmak) açık öğretimle telafi etmek istiyorum.”

Ö-120: “Annemi kaybettim ve annem okumamı çok istiyordu bir nevi dileğini yerine getirmek istiyorum.”

Ö-141: “Kendi yaşındaki insanlardan büyük insanları görünce motivem arttı.”

Ö-143: “Okumak her yaşta ve her koşulda güzeldir.”

Öğrenci görüşlerinden hareketle, mesleki açık lise öğretiminin örgün eğitime devam etmede çeşitli

Avantajlar” ve “Diğerleri” temaları altında derlenmiştir. Her tema altındaki frekanslar sırasıyla Tablo 11, Tablo 12, Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 11: Kişisel avantajlar

KOD	FREKANS
Hem çalışıp hem okumak	27
Eğitimi tamamlamak için fırsattır	6
Kendine daha fazla zaman ayırmak	5
Sınavlara evde hazırlanmak	4
Evliyken okuyabilmek	4
Daha rahat olmak	3
Maddi durumun iyi olmaması	3
Meslek seçimi avantajı	1
Arkadaş ortamına daha çok zaman ayırmak	1
Toplam	54

Tablo 11’de görüldüğü gibi, açık öğretimin örgün eğitime göre avantajları arasında kişisel avantajlara toplam 54 öğrencinin ifadesinde rastlanmıştır. Bunlardan 27’sinde hem çalışıp hem okuma, 6’sında eğitimi tamamlama fırsatı, 5’inde kendine daha fazla zaman ayırma, 4’ünde evliyken okuyabilme, 4’ünde sınavlara evde hazırlanma, 3’ünde daha rahat olma, 3’ünde maddi durumun iyi olmaması, 1’inde meslek seçimi avantajı, 1’inde arkadaş ortamına daha çok zaman ayırma ifadeleri açıköğretimin sağladığı kişisel avantajlar olarak ileri sürülmüştür.

Tablo 12: Okul kaynaklı avantajlar

KOD	FREKANS
Hafta içi eğitim olmaması	60
Kıyafet serbestliği	9
Kalınan derslerden muaf olmak	7
2 yıllık yüksekokula sınavsız geçiş	4
Yaş sınırlamasının olmaması	4
Yüz yüze eğitim görülmesi	3
Disiplin olmaması	3
Sınıf mevcudunun az olması	2
Öğretmenlerin daha anlayışlı olması	2
Sınavların test şeklinde olması	1
Sayısal derslerin olmaması	1
Yılda 3 defa sınava girmek	1
Ders ortalamasının düşük olması	1
Toplam	98

Tablo 12’de görüldüğü gibi, açık öğretimin örgün eğitime göre avantajları arasında okul kaynaklı avantajlara toplam 98 öğrencinin ifadesinde rastlanmıştır. Bu ifadelerden 60’ında hafta içi eğitim olmaması, 9’unda kıyafet serbestliği, 7’sinde kalınan derslerden muaf olunması, 4’ünde yaş sınırlamasının olmaması, 3’ünde disiplin olmaması, 2’sinde sınıf mevcudunun az olması, 2’sinde öğretmenlerin daha anlayışlı olması, 1’inde sınavların çoktan seçmeli test şeklinde olması, 1’inde sayısal derslerin olmaması biçimindeki ifadeler açık öğretimin okul kaynaklı avantajları olarak ileri sürülmüştür.

Tablo 13: Diğerleri

KOD	FREKANS
Bir avantajı yok	8
Toplam	8

Tablo 13’te görüldüğü gibi, 8 öğrenci açık öğretimin örgün eğitime göre herhangi bir avantajı olmadığını ifade etmiştir.

Açık öğretimin avantajlarına ilişkin bazı öğrenci görüşleri şöyledir:

Ö-1: Hem okul okuyup hem de işe gitmek.

Ö-8: Hafta içi her gün okula gelmemek.

Ö-21: Kaldığımız derslerden muaf olabilmemiz.

Ö-22: Hafta sonu ve hafta içi işlerimi hallediyorum, çok güzel, hem geziyorum hem okuyorum.

Ö-23: Okula daha az zaman ayırma, daha rahat olma.

Araştırmanın dördüncü alt amacı, “Açık öğretimin örgün eğitime göre dezavantajları nelerdir?” biçimindeydi. Bu alt amaca ilişkin öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgular sırasıyla “Okul Kaynaklı Dezavantajlar”, “Çevresel-Toplumsal Dezavantajlar” ve “Diğerleri” temaları altında derlenmiştir. Her tema altındaki frekanslar sırasıyla Tablo 14, Tablo 15, Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 14: Okul kaynaklı dezavantajlar

KOD	FREKANS
Kültür derslerinin olmaması	28
Hafta içi ders görmemek	20
Ders saatlerinin az olması	20
Yüz yüze eğitim görmemek	11
Kültür derslerinden sınav olmak	9
Disiplinsizlik	7
Bilgi yetersizliği	4
Bilginin kalıcı olmaması	4
Rapor alınmaması	3
Her dönem para istenmesi	3
Yılda 3 defa sınav olmak	1
Açıktan okuyanların sayıca çok olması	1
Puan sınırlamasının olmaması	1
Toplam	113

Tablo 14’te görüldüğü gibi toplam 113 mesleki açık öğretim öğrencisinin ifadesinde okul kaynaklı dezavantajlar ileri sürdükleri bulunmuştur. Bunlardan 28’inde kültür derslerinin olmaması, 20’sinde hafta içi ders görmeme, 20’sinde ders saatlerinin az olması, 11’inde yüz yüze eğitim görmeme, 9’unda kültür derslerinden yüzyüze ders almaksızın sınav olma, 7’sinde disiplinsizlik, 4’ünde bilgi yetersizliği, 4’ünde bilginin kalıcı olmaması, 3’ünde her dönem para istenmesi, 1’inde yılda 3 defa sınav olma, 1’inde açıktan okuyanların sayıca çok olması, 1’inde de puan sınırlamasının olmaması ifadeleri açık öğretimin örgün eğitime göre dezavantajları olarak ifade edilmiştir.

Tablo 15: Çevresel-toplumsal dezavantajlar

KOD	FREKANS
Açık öğretim diplomasının küçümsemesi	2
Toplumun kötü bakış açısı	1
Toplam	3

Tablo 15’te görüldüğü gibi, toplam 3 öğrencinin ifadesinde çevre kaynaklı dezavantajlar ile karşılaşmıştır. Bu öğrencilerden 2’si açık öğretim diplomasının küçümsemesini, 1’i de toplumun kötü bakış açısını açık öğretimin çevre kaynaklı dezavantajları olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 16: Diğerleri

KOD	FREKANS
Hafta sonu aileyle vakit geçirememek	1
Toplam	1

Tablo 16’da görüldüğü gibi, bir öğrenci kişisel beklentileri çerçevesinde bir dezavantajı ileri sürmüştür. Bu öğrenci hafta sonu ailesiyle vakit geçirememeyi açık öğretimin dezavantajı olarak ifade etmiştir.

Aşağıda açık öğretimin dezavantajlarına ilişkin bazı öğrenci görüşlerine yer verilmiştir:

Ö-18: *Tüm derslerin yüz yüze olmaması.*

Ö-34: *Hafta içi ders görmememiz.*

Ö-45: *Normal eğitimde verilen disiplin, ders tam olarak bize verilmiyor.*

Ö-46: *Daha az eğitim görüyoruz...*

Ö-107: *Şimdi gençlere bir tavsiyede bulunacam bazı şeyleri vaktinde değerlendirmek ve değerini kavramak çok daha iyi.*

Ö-119: *Her dönem para istiyor. Paramız yoktur.*

Ö-109: *Kültür derslerini görmeden sınavda kültür dersleriyle ilgili sınav olmamız.*

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Mesleki açık lise öğrencilerinin örgün eğitim dışında olma nedenlerinin araştırıldığı bu çalışmada ulaşılan bulgular çerçevesinde varılan sonuçlar aşağıda sunulmuş ve tartışılmıştır.

Mesleki açık öğretime yönelme nedenleri olarak okul kaynaklı, kişisel ve çevresel/toplumsal gerekçelerle karşılaşılmıştır. Bunlardan okul kaynaklı sebepler arasında okulun uzak olması, okulla ilgili olumsuz izlenimlere sahip olunması gerekçeleri ön plâna çıkmıştır. Kişisel sebepler arasında başarısızlık, okula karşı ilgisizlik nedenleri vurgulanmıştır. Çevresel sebepler arasında ise özellikle aile içi sorunlara ve arkadaş çevresinden kaynaklanan olumsuzluklara değinilmiştir. Taylı (2008) alanyazındaki araştırmalardan derlediği çalışmasında, okulu bırakma nedenleri arasında akademik başarısızlığı ve buna yol açan sebepleri öne çıkarmıştır. Bu çerçevede öğrencinin akran grubunun özellikleri, öğrencinin bu gruptaki liderliği ve de arkadaş grubunun akademik başarıları ile öğrencinin okulu bırakma olasılığı arasında sıkı bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Christle, Jolivet ve Nelson (2007) tarafından yapılan bir başka çalışmada, okulu bırakmayı etkileyebilen okulla ilgili değişkenler incelemiştir. Çalışma sonucunda okuldaki öğrenci sayısı, öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik düzeyleri, okulun genel akademik başarı ortalaması, öğrencilerin okula devam oranı, sınıf tekrarı oranı, öğrencilerin okuldan uzaklaşma oranı, okuldaki şiddet oranı, yasal işlem gereken şiddet oranı ve öğrencilerin bir sonraki basamağa başarılı bir şekilde hazırlanamamaları okulu bırakmayı etkileyebilen değişkenler olarak tespit edilmiştir. Alanyazındaki çalışmalarda okul terki ile ilişkili değişkenlerin önemli bir bölümünün eğitim kurumlarındaki örtük programlar ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Eğitim kurumunun yapısını ve öğrencilerin bu yapı ile uyumunu anlamada, resmi program ile birlikte bireylerin sosyo-kültürel özellikleri ile şekillenen örtük programın dikkate alınmasına ihtiyaç vardır (Demir ve Duruhan, 2015:33). Okul terki bakımından kurumların örtük programları irdelenmelidir. Öğrenciyi çevreleyen eğitim ortamının, öğretmenlerin, idarecilerin , arkadaş çevresinin, ailenin, toplumsal yapının vb. öğrencilere verdiği mesajlar, telkinler ve diğer etkiler takip edilmeli ve mümkünse kontrol edilmelidir. Böylece, okul terkine meyilli öğrencilerin önceden tespit edilmesi ve önleyici tedbirler geliştirilmesi daha mümkün olabilir. Bu bağlamda disiplin kayıt defterleri de bir veri kaynağı olarak kullanılabilir. Akpınar ve Özdaş (2013:24), 8 lisenin disiplin defterlerini inceledikleri çalışmalarında disiplin suçu işleyen öğrencilere en sık olarak okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezasının verildiğini tespit etmişlerdir. Bu ceza türünün öğrencileri derslerden daha fazla uzaklaştırarak okul terki için zemin hazırlayabileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu durumda olan öğrencilerin sorunlu davranışlarının nedenlerinin daha iyi etüt edilmesine ve sorun çözen uygulamalara gidilmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir. Benzer biçimde Adıyaman (1997), Açık öğretim Lisesi (AÖL) öğrencilerinin öğrenimlerini yarıda bırakma nedenlerini incelediği çalışmasında, öğrenimi terk etme nedenleri olarak kişisel nedenlere yönetsel ve yapısal sorunlara dikkat çekmiştir.

Okul terki vakalarında öne çıkan faktörlerden biri de akademik başarı sorunudur. Ülkemizde mesleki liselere akademik başarı ortalaması düşük bireylerin yerleştiği bilinmektedir. Özkahveci ve Ulusoy (2002), mesleki açık öğretim öğrencileri ile örgün kız meslek lisesi öğrencilerinin başarılarını kıyasladığı çalışmasında örgün eğitimin kendisinden beklenen başarıyı üretmediği sonucuna ulaşmıştır. Bu gibi durumlar, öğrenciler ve veliler nazarında kurumla ilgili olumsuz algıya yol açmaktadır. Sağlık Meslek Liselerini inceleyen bir başka çalışmada öğrencilerin başarı durumlarının kötü oluşunun umutsuzluk düzeylerini artırdığı bulunmuştur (Aydın vd., 2013). Binici ve Arı (2004:385), çalışmalarında Ülkemizdeki eğitimin eleme yöntemine dayandığını ve başarılı olamayanların devre dışı kaldığını, gelişmiş ülkelerde ise okul-sanayi destekli programlar çerçevesinde elemeye dayalı olmaksızın her bireyin yararlı olabileceği alanın tespit edilerek yönlendirildiği bir anlayışın esas alındığını belirtmişlerdir. Bu bakımdan örgün mesleki eğitimde de bireyleri başarılı-başarısız doğrultusunda

amaçladıklarını saptamıştır. Eğitim sistemi içerisinde mesleki eğitim, bireylerin koşulları ve toplumsal ihtiyaçlar için en esnek çözümleri üretebilmeli ve öğrencilerin nitelikli işgücü unsurları olarak topluma katılımını sağlayabilmelidir. Mesleki örgün eğitimin süreç olarak iş günlerinin tamamına ve sabahtan akşama dek günün bütününe yayılan yapısının staj süreçleri dışında öğrencilerin gerçek mesleki gözlemler yapmalarını ve iş sahalarında mesleki deneyimler elde etme imkânlarını sınırladığı söylenebilir. Bundan başka bu çalışmada, 131 öğrenci mesleki açık lisede öğrenim görmeye meslek sahibi olma, kolay olduğunu düşünme, kendini geliştirme, meslek yüksekokullarına sınavsız yerleşme gibi kişisel gerekçelerle motive olduklarını belirtmişlerdir. 31 öğrenci ise mesleki açık liseye mecburiyet ve arkadaş çevresi gibi çevresel sebepler ile yönelediklerini ifade etmiştir. Çalışmada, mesleki açık liselere daha çok kişisel sebeplerle yönelme olduğu bulunmuştur. Bu durum, mesleki açık liselerin örgün eğitim dışında kalan bireyler için farklı kişisel ihtiyaçları karşılama konusunda işlevsel bir program sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Öğrenciler, mesleki açık öğretimin örgün öğretime göre sağladığı avantajlar çerçevesinde kişisel ve okul kaynaklı avantajları ön plana çıkarmışlardır. Kişisel avantajlar kapsamında öğrencilerin 27'si hem çalışıp hem okuma, 6'sı eğitimini tamamlama, 5'i kendine daha fazla zaman ayırma, 4'ü ise evliyken okuyabilme avantajlarını ifade etmişlerdir. Mesleki açık öğretimin sağladığı okul kaynaklı avantajlara ise 98 öğrenci ifadesinde rastlanmıştır. Bu öğrencilerden 60'ı hafta içi eğitim olmaması, 9'u kıyafet serbestliği, 7'si kalınan derslerden muaf olma sebebiyle örgün eğitimden ayrıldığını ifade etmiştir. Bu noktada “çalışarak okuyabilme” imkânının mesleki örgün eğitim bünyesinde sağlanamaması dikkat çekicidir. Örgün mesleki eğitim bünyesinde zorunlu staj uygulamaları olsa bile öğrenci açısından “çalışarak okumanın” hem deneyim hem de gelir bakımından nispeten daha fazla kazanımlar sağladığı söylenebilir. Soylu da (2014:84) mesleki açık lise muhasebe bölümü öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin büyük bölümünün dar gelirli olduğunu ve öğrencilerin çoğunun mesleki eğitimlerinin son yıllarında eğitimlerini çeşitli nedenlerle tamamlayamadıklarını saptamıştır. Özellikle dar gelirli öğrenciler için döner sermaye uygulaması öğrencilere mesleki eğitim bünyesinde okurken çalışma imkânı sağlamaktadır. Bu durumda öğrencinin eğitim çatısı altında gerçek iş deneyimiyle buluşması ve bir kazanç elde etmesi mümkün olmaktadır. Döner sermaye uygulamasının sağlayabileceği bir başka avantaj da öğrenme sürecinde öğrencilerin daha aktif hale gelmeleridir. Mesleki eğitimde öğrenmeye karşı bir direnç olduğu birçok eğitici tarafından bilinmektedir. Bunun nedenleri arasında, verilen eğitimlerde, dinleyicilerin hep pasif tarafta kalması ve verilen eğitimlerin sıkıcı ve anlaşılabilir olması sayılabilir (Binici ve Arı, 2004:384). Dolayısıyla, örgün mesleki eğitimde döner sermaye uygulamasının önemli bir olanak olduğu söylenebilir. Ancak, ne yazık ki bu uygulama henüz yeterince yaygınlaşmamıştır.

Çalışmada mesleki açık öğretimin örgün öğretime göre dezavantajlı yönlerini ortaya koyan 113 öğrenci ifadesiyle karşılaşılmıştır. Bu dezavantajlar, okul kaynaklı ve çevresel olmak üzere iki sınıfta toplanmıştır. Okul kaynaklı dezavantajlar çerçevesinde kültür derslerinin yüzyüze olmaması ve kültür ders saatlerinin az olması ön plâna çıkarılan dezavantajlardır. Mesleki açık öğretim lisesi öğrencileri, mesleki dersler dışında kalan kültür derslerini yüz yüze almadıkları için öğrenme güçlükleri yaşadıklarını vurgulamışlardır. Benzer olarak Yavuz (2014), mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerinden elde ettiği veriler çerçevesinde öğrencilerin yüz yüze eğitim görmeleriyle dışsal ve içsel motivasyonları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu bulmuştur. Yine Soylu (2014:85) çalışmada mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerinin yüzyüze eğitim olanaklarının geliştirilmesini istediklerinin belirlemiştir. Çevresel/toplumsal dezavantaj olarak da 3 öğrenci ifadesinde açık öğretim diplomasının toplum tarafından yeterince değerli bulunmaması gösterilmiştir. Yine Şentürk (2009:90), çalışmada mesleki açık lise öğrencilerinin kendilerine sağlanan yazılı ve basılı materyaller, bilişim ortamları ve yeterlilikleri, eğitim programlarının nitelikleri ve uygulama süreci, akademik danışmanlık, destek ve diğer

durum, bazı öğrencilerin kendi istekleri ve/veya olumlu motivasyon kaynakları ile diğer bazı öğrencilerin ise fırsat eşitsizliği bağlamında çeşitli zorunluluklar nedeni ile mesleki açık öğretime yönelmiş olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Öğrencilerin okul hayatlarında içinde bulundukları olumsuz sosyo-ekonomik koşulların mağduru olmamaları için gereken mücadeleyi vermek toplumsal bir ödev kabul edilmelidir. Bu çalışma ve benzer çalışmalarda ulaşılan bulgular ışığında, mesleki örgün eğitimin ve mesleki açık öğretimin özellikle fırsat eşitsizliği mağduru bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olarak geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Buna yönelik olarak başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmak üzere, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, mesleki konfederasyonlar ve ilgili tüm diğer kurum ve kuruluşlar Milli Eğitim Bakanlığı ile güçlü bir işbirliği yapmalıdır. Bu paydaşların birlikte alacağı ve uygulayacağı tedbirler ile mesleki örgün eğitim süreci bireylerin farklı ihtiyaçlarına cevap verebilecek hale getirilmeli, özellikle sosyo-ekonomik koşullar yönünden mağdur durumdaki gençlerin mesleki örgün eğitim alma ve sürdürme olanakları desteklenmelidir.

Çalışmanın nihai sonucu olarak, açık öğretim liselerine yönelmenin özellikle fırsat eşitsizliği mağduru bireylerin eğitim hayatlarının sürekliliğine yönelik bazı fırsatlar sağladığı ancak yine de bu sorunla daha geniş bir tabanda ve daha güçlü bir işbirliği ile mücadele edilmesi gerektiği, ayrıca örgün eğitimin döner sermaye, esnek süreç yönetimi, iş ve mesleki sorumluluk temelli eğitim gibi uygulamalarla kazanç edinmeye imkân veren, rekabetçi anlayış ve gerçek mesleki deneyimlerle öğrencileri daha fazla buluşturan bir yapıya kavuşturulması halinde daha fazla öğrencinin örgün yapı içinde kalabileceği değerlendirilmektedir.

Çalışma sonuçlarına dayalı olarak hem mesleki örgün hem de mesleki açık liseler için şu öneriler geliştirilmiştir.

- ✓ Örgün eğitim sisteminde başarısızlık, disiplin vb. sorunlar sebebiyle açık öğretime yönelen öğrencilerin bu konuda yaşadıkları güçlüklerin iyi analiz edilmesine ve örgün eğitiminin bu açılardan iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede, mesleki açık öğretimi örgün eğitime göre daha cazip kılan olanakları örgün eğitim bünyesinde toplayarak örgün eğitim dışına çıkmayı azaltacak yeni bir meslek lisesi modeli geliştirilebilir.
- ✓ Döner sermaye faaliyetlerinin örgün mesleki eğitim liselerinin tümüne yaygınlaştırılmasına yönelik tedbirler alınmalı, böylece daha fazla öğrencinin mesleği iş başında öğrenmelerine ve ürettikleri iş üzerinden kazanç elde etmelerine imkân verilmelidir.
- ✓ Mesleki açık öğretim lisesi öğrencilerinin yüz yüze kültür dersleri almalarına ilişkin tedbirler alınmalıdır. Bununla birlikte, açık öğretim liselerinin kendi müstakil okul binaları ve öğretmenlerinin olması halinde örgün eğitim okullarında gölge gibi eğitim görmekten kurtulmaları mümkün olabilecektir.
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında öğrencilerin fırsat eşitsizliği nedeniyle örgün eğitim çatısı dışına çıkmalarının önüne geçmek amacıyla öğrencilerin sosyal koşullarını incelemeyi, kritik durumdaki öğrencilerin durumlarını Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına raporlayarak sosyal koşullar bakımından desteklenecek öğrencileri saptamayı ve bu konuda çeşitli tedbirleri ve uygulamaları geliştirmeyi içeren bir protokol düzenlenebilir. Bu protokol çerçevesinde öğrencilerin sosyal eşitsizlikleriyle yerinde ve zamanında mücadele etmek amacıyla örgün eğitim kurumlarında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı aile sosyoloğu görevlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- David, M. & Reid, I. (2007). Social Inequality and Education- *Education and Society*, (Ed. Barton, L.), USA:New York, Routledge Publication.
- Demir, O. & Duruhan, K. (2015). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı'nda Örtük Program Algısı (İnönü Üniversitesi Örneği): Bir Durum Çalışması, *Journal of Computer and Education Research*, 3(6), 32-70.
- Doğan, İ. (2004). *Toplum ve Eğitim Sorunları Üzerinde Felsefi ve Sosyolojik Tabliller*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Erden, M. (2001). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yay.
- French, D.C. & Conrad, J. (2001). School Dropout as Predicted by Peer Rejection and Antisocial Behavior, *Journal of Research on Adolescence*, 11(3), 225-244.
- Krippendorff, K. (2011). Agreement and Information in the Reliability of Coding. *University of Pennsylvania Scholarly Commons Departmental Papers Communication Methods and Measures*, 5(2), 93-112.
- MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletmeleri. (2015). *Döner Sermaye İşletmeleri Bulunan Okul Listesi*, <https://dhgm.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligina-bagli-doner-sermaye-isletmeleri-genel-listesi-04012016/icerik/238>, [erişim Tarihi: 10/01/2015].
- MEB Milli Eğitim İstatistikleri 2015/16. (2016). *Ortaöğretim Genel Döküm Tablosu*, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/18024009_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2015_2016.pdf, [erişim tarihi: 14.02.2017].
- Moran, L. & Rumble, G. (Ed.) (2004). *Vocational Education and Training Through Open and Distance Learning*, London and New York: Routledge Falmer.
- Özkahveci, Ö. & Ulusoy, A. (2002). Mesleki Açık öğretim Programı Ve Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Başarılarının Karşılaştırılması, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 1(1), 67-77.
- Sarıhan, Ş. (2010). *Mesleki Açık Öğretim Lisesindeki Öğrenci Hizmetlerinin Etkililiği Konusunda Öğrenci Görüşleri-Ankara Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Soylu, S. (2014). *Mesleki Açık Öğretim Lisesi Muhasebe Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, V. (2002). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şentürk, E. (2009). *Mesleki Açık Öğretim Lisesi Bilişim Teknolojileri Alanında Verilen Eğitimin Etkililiğine Yönelik Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Şimşek, H. (2011). Lise Öğrencilerinde Okulu Bırakma Eğilimi ve Nedenleri, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 27-47.
- Taş, A., Selvitopu, A., Bora, V. & Demirkaya, Y. (2013). Meslek Lisesi Öğrencilerinin Okul Terk Nedenleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(3), 1551-1566.
- Taylı, A. (2008). Eğitim Sisteminde Önemli Bir Sorun: Okulu Bırakma, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 89-101.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- TÜBİTAK (2015). 46. Ortaöğretim Öğrencileri Araştırma Projeleri Yarışması Proje Rehberi 2015, http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/2204_proje_kitapcik.pdf, [erişim tarihi: 04.11.2015].
- Wieringen, F. & Atwell, G. (Ed.) (1999). *Vocational and Adult Education In Europe*. Dordrecht: Kluwer academic publishers.
- Yavuz, H. (2014). *Mesleki Açık Öğretim Lisesi Öğrencilerinin Sunulan Hizmetlerin Etkililiği Konusunda Görüşleri ve Motivasyon Düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- URL-1:
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&xarama=gts&guid=TDK.GTS.56977df12b0071.16530648, [erişim tarihi: 10.09.2015].
- URL-2:
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2236_0.html [erişim tarihi: 13.09.2015].
- URL-3:
http://maol.meb.gov.tr/sites/default/files/dokumanlar/mesleki_acik_ogretim_lisesi_yonetmeli_0.pdf, [erişim tarihi: 14.09.2015].